

DR. KOVÁCS DEZSŐ

Falusi turizmus Magyarországon – kérdések és dilemmák

A falusi turizmus világjelenség. Európától az USA-ig, Kanadától Kínáig, Japántól Ausztráliáig mindenütt megtalálható, de mindenütt más-más jellegzetességgel bír. Közös eredője abban keresendő, hogy az urbanizálódó világban a vidéki népesség számára – a fejlett, fejlődő és fejletlen országokban egyaránt – a mezőgazdaságon alapuló hagyományos megélhetés egyre nehezebb, minden társadalomban új források után kell nézni. A falusi, agro-, vidéki, farm- stb. turizmus az új bevételi források iránti keresés egyik formája, a vidék vonzerőinek turisztikai értékesítése.

A falusi turizmus kategóriának számomra több jelentése van: egyrészt egy adott korszak gazdasági-társadalmi jelensége, lenyomata, másrészt egy mozgalom, harmadrészt pedig a helyi erőforrások (humán, természeti, közösségi stb.) konkrét hasznosítása a turizmusban. Ennek megfelelően a falusi turizmusra alkalmazott kifejezéseket, „falusi turizmus”, „falusi vendéglátás”, „falusi vendégfogadás” a tanulmányban szinonimaként használom.

Tanulmányom a magyarországi falusi turizmus jelenség rendszerváltás utáni néhány jellegzetességét tárja fel egy 2012-ben végzett kérdőíves felmérést alapul véve. A falusi turizmus – négy évtizedes kihagyás után – a rendszerváltással egy időben szerveződött újra Magyarországon. Az elmúlt huszonöt év sok olyan tapasztalatot hozott, amelyet érdemes átfogóan értékelni. A dolgozat ehhez az átfogóbb értékeléshez kíván hozzájárulni néhány új jelenség bemutatásával. A kérdőívvel elsősorban azt akartam feltárni, hogy karakterében változik-e és miként a falusi vendéglátás? Mit tart meg induláskori jellegzetességeiből és miben változik, mik az új jelenségek? Röviden, egy emberöltő után hol tart a falusi vendéglátás Magyarországon?

Rövid történeti, szociológiai háttér

Magyarországon a falusi turizmus, vagy eredeti formájában a falusi fizetővendéglátás történeti kifejezésnek számít. A 20. század 1920-as, 1930-as éveire köthető az a vendéglátási mozgalom (Országos Magyar Vendégfogadók Szövetsége, OMVESZ) (Sági 1934, Kenéz 1996), amely a városi középosztályt arra próbálta megnyerni, hogy ne a trianoni határokon kívül a tengerpartokon (külföldön) üdüljön, hanem idehaza, a szép fekvésű falvakban és költésével, mezőgazdasági termékek vásárlásával növelje a falusi és parasztcsaládok bevételét.¹ A II. világháború után ez a szerveződés és vele az OMVESZ által szervezett falusi fizető vendéglátószolgáltatás megszűnt. Az 1960-as és 1970-es években a hazai turizmus beindulásával újra megjelent a falusi fizetővendéglátás (civil és közösségi háttér nélkül) utazási irodák (IBUSZ, Expressz) szervezésén keresztül.

¹ A korábbi történelmi előképek leírását lásd: Kovács D. (2003) Falusi vendéglátás Magyarországon. Agroinform Kiadó 43. o.

A falusi turizmus újraindulása az 1990-es évek elején a falusi középosztály munkahelyvesztéséből származó kiútkeresés egyik következménye². Falusi családok ezrei egyik napról a másikra elveszítették helybeli vagy városi munkahelyüket. Kiesett jövedelmük pótlására – amennyiben körülményeik és személyes ambícióik erre képessé tették őket – falusi vendéglátásba kezdtek. Az 1990-es évek falusi turizmusa olyan falusi családok, elsősorban olyan falusi asszonyok innovációja és vállalkozása, akiknél a háztartásban a paraszti gazdálkodás nyomai illetve egy falusi háztartás elemei, kert, pince, állatok, szőlő, házibor, gyümölcsök, kézművesség valamilyen kombinációja még megtalálható volt. A korábbi 2-3 generációs családi felhalmozást – ház, fészer, pajta, istálló, présház és néhány megüresedett szoba – a turizmusban lehetett „termelőeszközként” és attrakcióként is befogni. Ehhez járult az a megnövekedett szabadidő, amihez a háziasszonyok annak révén jutottak, hogy kiszorultak a munkaerőpiacról és visszakerültek a háztartásba. A háztartásban, háztájiban rendelkezésre álló eszközökből, a háziasszonyok tudás- és kapcsolati tőkéjéből, a települési környezet vonzeróinak megszervezéséből és a helyben és környéken megszervezhető programokból állt össze a falusi turizmus kínálat, amelyből vissza lehetett szerezni vagy ki lehetett egészíteni a kiesett családi bevételeket. Mindez részben spontán módon szerveződő, alulról építkező mozgalom keretében történt, mely az induláskor tele volt reménnyel és naivitással. Ezt a rendszerváltás szelleme és az akkori média is fűtötte.

A falusi, vidéki turizmus fogalmáról

A hazai falusi turizmusról szóló irodalomban kétféle felfogás létezett egymás mellett már a kilencvenes évek elején: A hagyományos, „klasszikus” értelmezésre az volt a jellemző, hogy a vendéglátók saját házukban, szabad szobáikban fogadják a vendégeket, fő foglalkozásukat megtartják és a vendéglátás jövedelem kiegészítésre szolgálnak. Mindehhez a család, a ház, a falu és környezete nyújt háttérrel. A másik felfogás a falusi turizmust sokkal átfogóbban közelítette és mint gyűjtőfogalmat használta, mely tartalmában inkább a vidéki turizmus kategóriába sorolható a számításba vett különféle szereplők alapján, mint ezt az alábbi felsorolás is mutatja: „falusi házakban kiadott fizetővendégszobák, a kulcsosházak, a tanyák, falusi porták, falusi kempingek, falusi panziók, fogadók, a falusi üdülők, (függetlenül azok tulajdoni helyzetétől) a vidéki, falusi kastélyszállók, a lovardák, tenispályák, a termálstrandok, uszodák, a csárdák, a kocsmák, a vendéglők, éttermek, faluházak, a tourinform irodák, a helyi utazási irodák, a helyi turisztikai és faluszépítő egyesületek stb.” (Csizmadia 1993).

A falusi turizmus fogalom (Szabó 1992, 1996, Csizmadia 1993, Csordás 1998, Kiss 2001, Kovács 1995, 2003, 2010, Kulcsár–Lakner 1995, Kórodi 2006, Dávid et al. 2007, Kulcsár 2013) az elmúlt negyedszázad során jelentősen átalakult. Ma már egyre gyakrab-

² Azokban a volt szocialista országokban, ahol a kollektivizálás nem szüntette meg a paraszti gazdálkodást és birtokokat (Szerbia, Horvátország, Lengyelország, Erdély, Szlovénia), ott a gazdálkodó családok egy része agroturizmust vagy farmturizmust tudott kialakítani a birtokán.

ban használják a vidéki turizmus kategóriát, amely tágabb értelmezést tesz lehetővé a vidéki vonzerők turisztikai hasznosításánál és a falusi turizmust csupán a vidéki turizmus egy lehetséges kínálati formájaként jegyzi.³

A nemzetközi definíciók (Kovács 2003) általános, mindent magukba olvasztó felfogásához képest az Eurogites⁴ meghatározása adja talán legjobban vissza e turizmus kínálati forma lényegét. „A globális turizmus gazdaságon belül a vidéki turizmus az agrárterek, természeti erőforrások, kulturális örökség, vidéki házak, helyi hagyományok és termékek felértékelése és értékesítése a turizmusban specifikus termék kategóriákon keresztül, amelyek visszatükrözik a regionális identitást és megfelelnek a fogyasztók igényeinek, szállás, gasztronómia, szabadidős tevékenységek, bekapcsolódás, animáció és más szolgáltatások tekintetében, szem előtt tartva a helyi fenntartható fejlődés célt és megfelelő választ adva a modern társadalom szabadidős igényeire, a város és a vidék közötti új szolidaritásra alapozva.”

A hazai jogi szabályozás a kezdetektől fogva nem tudta jól megragadni a kategória lényegét, összetettségét és sokrétűségét.⁵ Nem a vidékből, annak hátrányos helyzetéből, hanem a kereskedelemről indult ki. A szabályozás kezdetben a falusi vendéglátást falusi magán szállásra redukálta, ugyanakkor adókedvezmény formájában még nyújtott egyfajta pozitív diszkriminációt a falusi vendéglátóknak. Jelenleg a 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet van érvényben, mely a falusi turizmust egy jellegtelen ún. egyéb szálláshely kategóriába sorolta, és a korábbi szoba és ágykapacitás plafont 8 szobára és 16 ágyra emelte.⁶ E rendelet szerint a falusi szálláshely a kiemelt üdülőkörzeteken kívül és a törzskönyvezett gyógyhelyek kivételével „az 5000 fő alatti településeken, illetve a 100 fő/km² népsűrűség alatti területeken található olyan egyéb szálláshely, amelyet úgy alakítottak ki, hogy abban a falusi életkörülmények, a helyi vidéki szokások és kultúra, valamint a mezőgazdasági hagyományok komplex módon, adott esetben kapcsolódó szolgáltatásokkal együtt bemutatásra kerüljenek.”

Hozzám a falusi turizmus hagyományos, klasszikus meghatározása áll legközelebb. A vidékfejlesztés szempontjából azt tartom igazán építő, kulturális és társadalmi tőkét hordozó és fejlesztendő kategóriának, de a tanulmányban praktikus közelítést alkalmazok és azokat vizsgálom, akik tagjai a Falusi és Agroturizmus Szövetségnek. Nem célom és meggyőződésem szerint nem vezet sehova sem vegyítisza elméleti kategóriákat, sem a falusi turizmust népszerűsítő retorikát alkalmazni.

Hogy a falusi turizmus Magyarországon mára mennyire „vegyes, összetett kategória”, az a falusi szállásadásra vonatkozó elnevezésekben is jól tükröződik. Leggyakoribb név a „vendégház” többnyire a fogadó család nevével összekötve. De van csak egyszerűen „ház” a család vagy egy fantáziánévvvel kapcsolva. A szálláshelyre utaló további kifejezések is többnyire család vagy cégnévvel vannak összekapcsolva: üdülőház, udvarház, kulcsosház,

3 Tény ugyanakkor, hogy e kategóriák részletei sokszor attól függenek, hogy a szerzők/szabályozók milyen tartalmakat, formákat sorolnak a fogalmak alá. Van, aki minden vidéken található turisztikai kínálati formát – legyen az ökoturizmus, természeti turizmus, agroturizmus, farmturizmus, zöldturizmus, borturizmus, lovasturizmus stb. – a vidéki turizmus alá sorol.

4 EUROGITÉS – European Federation of Rural Tourism, A Vidéki Turizmus Európai Föderációja www.eurogites.org. Klas Erlich Eurogites elnök definíciója.

5 Az 1930-as években ezt még sokkal jobban értették a döntéshozók: lásd A Magyar Királyi Pénzügyminiszter Kormányrendelete 1937. in: Kovács D. (2003) A falusi turizmus hagyományai. Mezőgazda Kiadó. 43–44. old.

6 Vajon milyen szempont játszhatott közre e küszöbértékek megállapításánál? Mennyi falusi családnak volt korábban olyan 8 szobás háza, épülete, hogy ezt a küszöbértéket kellett megállapítani?

szabadidőközpont, ökológiai központ, kúria, tanya, szálló, porta, faluház, pihenő, szállás, fogadó, nyaraló, lak, pihenőház, zárandokszállás, szalmaporta, farm, apartmanház, panzió. Színes a kép. Az elnevezések mögött nem mindig lehet egyértelműen látni a tulajdoni és szervezeti viszonyokat. A megyék egy részében (pl. Pest megye) a falusi vendéglátók mintegy fele már bt, kft formájában végzi a tevékenységét. A vendégváros Bács-Kiskun Egyesület 111 tagjából a kutatás idején 50 tag valamilyen társaság volt. Közöttük találhattunk volt Zrt.-t, fejlesztési alapítványt, vadásztársaságot, kistérségi többcélú társulást, nonprofit kft-t, építész stúdiót, nemzetőr egyesületet stb. A felsoroltak is jelzik, hogy sokféle érdek jelenik meg egy-egy megyei egyesület keretei között. Baranyában a megyei egyesülethez klaszter is szerveződött, mely elsősorban a falusi turizmus kiszolgáló és szolgáltató szektorából toborozta a vállalkozókat.

Módszer

A KSH adatai szerint 2012-ben 3186 vendéglátó 8864 szobával és 22 977 férőhellyel rendelkezett. Egy vendéglátóhelyre országosan 2,79 szoba és 7,21 ágy esik, egy vendéglátó szobára pedig 2,59 ágy. A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének abban az évben mintegy 1800 tagja volt, a KSH országos adat 56%-a.

A kutatás gerincét egy kérdőíves felmérés adta, de ezen kívül többféle módszert is használtam, fókuszcsoportos megbeszélést, résztvevő megfigyelést, interjúzást a falusi turizmus vezető szereplőivel.

Kérdőívezést tíz megyében folytattam a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetség megyei szervezeteinél nyilvántartásban szereplő és e-mail címmel rendelkező falusi vendéglátók körében. A megyék kiválasztása szakértői vizsgálat alapján történt, a kérdőívezésből kimaradtak azok a megyék, ahol a megyei falusi szövetség szervezetlen állapotban, vagy olyan helyzetben volt, hogy nem lehetett számítani a segítségükre.⁷ Azok a megyék is kimaradtak, amelyek elzárkóztak a közreműködéstől. Az országos lefedettség biztosítása érdekében az ország minden régiójából legalább egy megye bekerült a felmérésbe. A tíz megye (Bács-Kiskun, Baranya, Békés, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Zala) 816 vendéglátójából rendelkezésre állt 684 email cím, a 10 megye tagságának 84%-a. A lekérdezés során összesen három alkalommal küldtem ki a LIMESurvey programmal szerkesztett elektronikus kérdőívet 2012. június 16. és augusztus 24. között.⁸

A megkérdezettek köréből kimaradtak az e-maillal nem rendelkezők, továbbá azok, akik nem tagjai az Országos Szövetséghez tartozó megyei szervezeteknek. Ez utóbbiak vélhetően a kettős tagdíjfizetés elkerülése illetve a helyi közös népszerűsítés miatt inkább helyi egyesületekhez, Leader HACs-okhoz, netán TDM szervezetekhez tartoznak.⁹

⁷ A kérdőív kiküldése előtt a megyei szervezetek egy figyelemfelhívó levelet küldtek tagjainak és arra kérték őket, hogy töltsék ki a kérdőívet. Ezt az eszközt azért vettem igénybe, mert korábbi tapasztalataim alapján a kitöltési és visszaküldési hajlandóság nagyon alacsony a falusi vendégfogadók körében.

⁸ A kérdőív összeállításában, a kérdések pontosításában sok falusi vendéglátótól, korábbi gödöllői kollégáimtól, Obádovics Csillától, Farkas Tibortól kaptam segítséget, a kérdéses lebonyolításában Dombi Péter matematikus játszott nagy szerepet, amit utólag is köszönök.

⁹ Szakértői becslés szerint mindössze 10% lehet, aki teljesen függetlenül, civil szervezeti háttér nélkül tevékenykedik.

2012 aug. 24-ig összesen 299 kérdőív érkezett vissza, melyből 212 befejezettnek tekinthető, azaz a válaszoló eljutott a kérdőív utolsó oldaláig (bár nem biztos, hogy minden kérdésre válaszolt). Ez a 684 kiküldött kérdőív 31%-a. A kérdőívben 13 kérdéscsoport szerepelt, a válaszolók 95%-a legalább 8 kérdéscsoportra választ adott a kérdőívben. A kérdéscsoportok az alábbi témákra terjedtek ki:

- a falusi vendégfogadás indítása,
- a falusi vendégfogadás formája,
- a falusi vendégfogadás kínálata, a vendégek elhelyezése,
- a falusi vendégfogadás feltételei,
- a falusi vendégfogadás támogatása,
- a falusi vendégfogadás vonzereje,
- a falusi vendégfogadás háttere,
- a falusi vendégfogadás élménye, hatása,
- a falusi vendégfogadás kapcsolatrendszere,
- biztosítás és adózás,
- generációváltás a falusi vendégfogadásban,
- a falusi vendégfogadók fontosabb adatai,
- javaslatok.

A lekérdezett kérdőívek alapján összeállított adatbázis – tudomásom szerint – jelenleg a legnagyobb és legteljesebb a falusi turizmus értékeléséhez. Ezzel együtt az adatokból következő megállapításokat a nem véletlen mintavétel miatt a magyar falusi turizmus egészére csak korlátozottan lehet alkalmazni.

A kérdőívezésen túl 2012 második felében egy hálózatszervezési projekt révén – főként a Kelet-Mecsekben (mely a magyar falusi turizmus bölcsőjének tekinthető) – több helyszínen (Magyaregregy, Hosszúhetény, Kárász, Magyarhertelend, Bikal) interjúkat készítettem és fókuszcsoportos beszélgetéseket vezettem. Ezekből azt a következtetést lehetett levonni, hogy helyi szinteken a korábbi formális együttműködések gyakorlatilag szétestek. A vendéglátók szerint a hagyományos falusi turizmus vendégkör jelentős mértékben kicserélődött és átalakult és megváltoztak az üdülési szokások, a szabályozásban megszűntek a korábbi engedmények. A helyiek véleménye szerint megszűnt a pozitív diszkrimináció, a szabályalkotók már nincsenek tekintettel azokra a vidéki jellegzetességekre, amelyek alapján a falusi turizmus korábban bizonyos kedvezményeket élvezett a vidéki hátrányok egyfajta ellensúlyozására.

Továbbá a kérdőívezés időszakában mintegy 10 jelenlegi megyei és országos falusiturizmus-vezetővel készítettem interjút a falusi turizmus aktuális helyzetéről és főbb problémáiról. Jelen voltam a FATOSZ 2014-es jubileumi és 2015-ös új vezetőséget választó küldöttgyűlésén is és az ott felmerült gondolatok némelyike szintén beépült tanulmányba.

A tanulmány megállapításai nem vonatkoztathatók el az elmúlt 25 évben végzett falusi turizmus kutatásaim eredményeitől: Kunhegyes, Tiszalök, Hollókő, Hosszúhetény, Kárász, Királyszentistván, Szálka, Nagynyárád, Villány, Galga mente, Buják és térsége, Cserkút, Zalakaros, és további települések vendégfogadónak vizsgálatától. Tagja voltam továbbá a FATOSZ Országos vezetőségének 1994 és 1998 között, többek között aktívan részt vettem az első minősítési rendszer kidolgozásában.

Eredmények

A falusi vendéglátás léptéke, vidéki beágyazottsága

A rendszerváltást követő években sok illúzió tapadt a falusi vendéglátáshoz, többek között volt, aki azt hirdette, hogy a mezőgazdaság válságát majd a falusi turizmus fogja megoldani és több százezer falusi családnak nyújt jövedelemszerzési lehetőséget a vidéki üdültetés. Ez azonban nyilván nem következett be.

Húsz évvel később, a 2010-es KSH mezőgazdasági összeírás adatai szerint¹⁰ egyéni gazdaságból 567 446-ot írtak össze, de ebből mindössze 40 513 gazdaság (7%) végzett un. egyéb gazdasági tevékenységet, mint pl. húsfeldolgozás, gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, takarmánykeverés, vendégfogadás, vendéglátás, kereskedelem, fuvarozás, kézművesség, megújuló energia termelés, stb. A „vendégfogadás, vendéglátás” címszó alatti egyéb, nem mezőgazdasági tevékenységet összesen 987 egyéni gazdaság (2,5%), valamint 249 gazdasági szervezet végzett. Az összes egyéni gazdaságon belül a „vendégfogadás, vendéglátás” szinte láthatatlan, 0,2%-ot jelent. A mezőgazdasági tevékenység mérete és az értékesítés szempontjából a 987 gazdaságból 547-et a „saját fogyasztáson felül felesleget értékesítő” típusba sorolták, 440 gazdaság pedig elsősorban „értékesítésre termelő” típus.

A turizmus statisztika azt mutatja, hogy közel két évtizedes felívelés után 2010-től a falusi vendégfogadók száma felére esik vissza és azóta is zsugorodik. A jelenség háttérében egy rossz jogi szabályozás és a gazdasági válság következményei vannak. A csökkenő vendéglátószám azért meglepő, mert az utóbbi években több milliárd forint fejlesztési forrás jutott vidéki turizmus címszó alatt falusi vendéglátásra is. További okok feltételezésem szerint a forráselosztásban keresendők.

1. táblázat

A falusi turizmus főbb mutatói

Mutató	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vendéglátók száma, fő	7 534	3 976	3 797	3 186	2 950	2 805
Szobák száma, db	19 877	10 639	10 468	8 864	8 326	8 048
Férőhelyek száma, db	49 327	27 998	27 245	22 977	21 603	21 119
Külföldi vendégek száma, fő	22 042	10 105	12 205	9 451	10 713	11 556
Belföldi vendégek száma, fő	214 353	128 745	127 350	109 861	108 890	121 149
Összes vendég száma, fő	236 395	138 850	139 555	119 312	119 603	132 705
Összes vendég-éjszaka száma, éjszaka	720 603	415 884	421 482	349 150	329 155	373 711

Forrás: KSH – Falusi Turizmus Országos Szövetsége, Horváth Balázs.

A falusi turizmust az irodalomban elsősorban kisléptékű tevékenységnek, különös vállalkozásnak tartják, ez részben a kapacitásokra, (szoba, ágy), részben pedig az ebből elérhető bevételekre vonatkozik. Többnyire az agrárfoglalkozáshoz, a falusi háztartáshoz és életformához nyújt kiegészítő jövedelmet, illetve a családi szabad munkaerőnek (nőknek, nyugdíjasoknak) teremt foglalkoztatási lehetőséget.

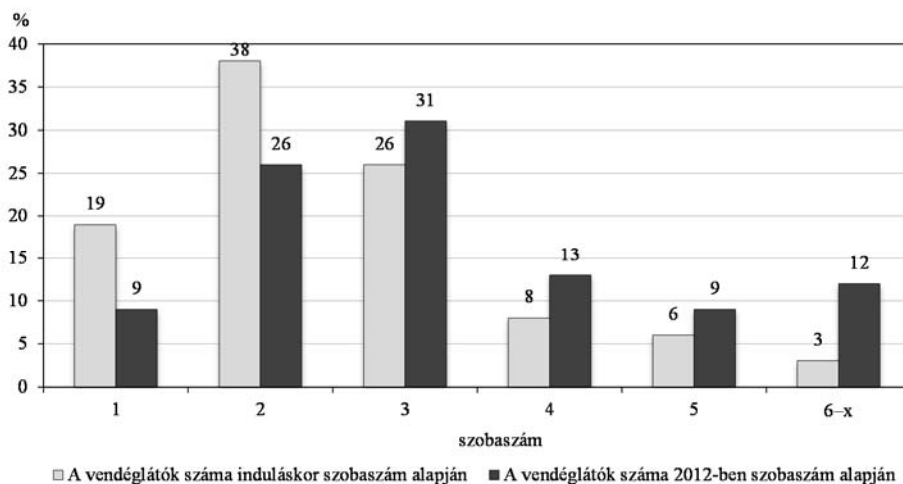
¹⁰ http://www.ksh.hu/agrarcentzusok_amo_2010

A falusi turizmus léptéke, vidéki beágyazottsága visszatükröződik a vendéglátók falusi vendéglátást választó indítékaiban. A mintánkban szereplők 70%-a e tevékenység indításának elsődleges motivációjaként a kiegészítő jövedelemszerzést jelölte meg. Második helyen a válaszolók 43%-a azt választotta, hogy a falusi vendéglátással egy hosszú távra szóló életmód keretében kíván foglalkozni.¹¹ A falusi vendéglátással a vendéglátók 32%-a változatosságot akar vinni az életükbe. Valós vidéki problémára utal, hogy minden 5. válaszoló (18%) örökölt egy házat, amit nem akar üresen hagyni, kezdeni akar vele valamit. Hasonló arányban említik (18%), hogy hosszú távon állami támogatással számolva jó üzletnek tűnik belevágni falusi vendéglátásba. A munkanélküli állapot a megkérdezettek 9%-át készíti arra, hogy falusi vendéglátásba fogjon, ez azonban kevésbé jellemző.¹²

A kisléptékű tevékenység egyik jellemzője a kis fogadóképesség: az alacsony szobaszám és ágyszám. A vendéglátás indításakor öt vendéglátóból három legfeljebb 1-2 kiadó szobával rendelkezett (57%). Minden harmadik vendéglátónak 3 vagy 4 szobája volt (34%), és csak minden 10. vendéglátó (9%) rendelkezett 5 vagy több szobával.

1. ábra

A vendéglátók megoszlása a szobák száma alapján a vendéglátás indulásakor és 2012-ben

Forrás: saját szerkesztés.

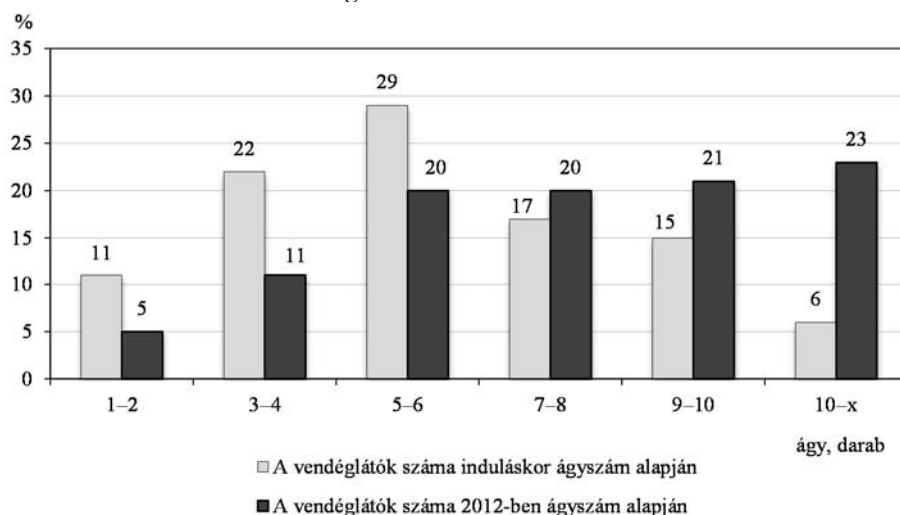
A kérdés időpontjára (2012) az arányok a több szobával és ágygal rendelkező vendéglátók felé tolódnak el. A vendéglátók közül csak minden harmadik rendelkezik 1-2 szobával (33%), a vendéglátók közel felének (43%) pedig már 3 vagy 4 szobája van. Minden ötödik vendéglátó (21%) már 5 vagy több szobát ad ki.

¹¹ A hosszú távú életmód keretében végzett foglalkozás azt jelenti, hogy a családok életébe szervesen beépülnek a vendégfogadással kapcsolatos feladatok, gondolkodás stb. Életük részévé válik, hogy a házban vannak vendégek, akiket kiszolgálnak.

¹² Mivel több alternatívát lehetett választani, ezért a százalékok nem 100-at adnak ki.

2. ábra

A vendéglátók megoszlása a vendégágyak száma alapján a vendéglátás indulásakor és 2012-ben

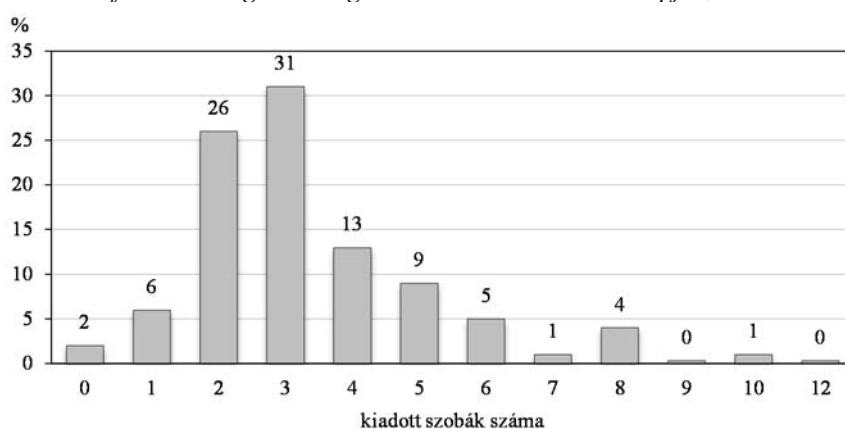

Forrás: saját szerkesztés.

A vendéglátás indításához képest tehát a falusi vendéglátók kerekítve átlagosan 1 szobával és 2 ágygal bővültek. (Induláskor átlagosan 2,6 szobával és 6,4 ágygal, a kérdezés időpontjában pedig 3,4 szobával és 8,8 ágygal rendelkeztek.)

3. ábra

A falusi vendéglátók megoszlása a kiadott szobák alapján, 2012

Forrás: saját szerkesztés.

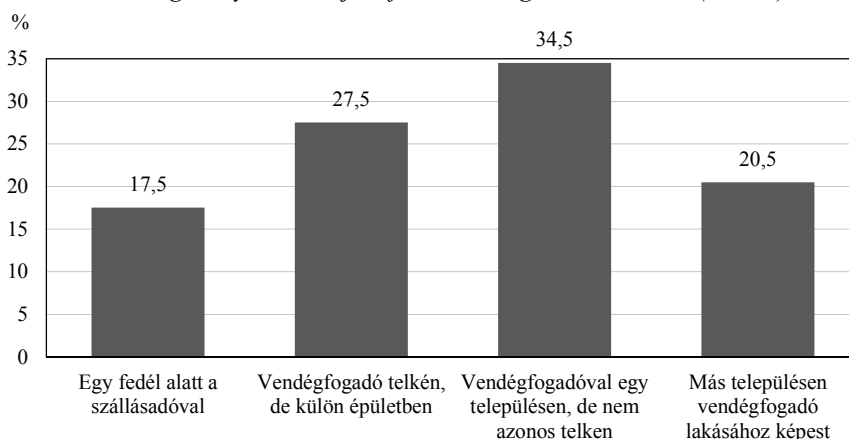
E számok alapján a falusi turizmus Magyarországon 2012-ben még kis léptékű, karakterében a háztartáshoz kötődő családi mikrovállalkozás (sokszor nevezhetjük kényszervállalkozásnak is a helyi körülményeket figyelembe véve), ami a családok jövedelemkiegészítését segíti és nem turisztikai üzleti vállalkozás.¹³ A vendégfogadók túlnyomó többsége igazodott a törvényi szabályozásban lefektetett korlátokhoz (kezdetben 5 szoba és 10 ágy, jelenleg 8 szoba és 16 ágy) és csak kevés vendéglátó lépte túl a határokat.¹⁴

A vendég elhelyezés és az étkeztetés

Az 1990-es években a falusi turizmus szabályozás egyik sarkalatos kérdése a vendég elhelyezése volt. A fő szabály szerint a vendéget a vendéglátóval egy fedél alatt kellett elhelyezni. 2012-ben az ilyen típusú elhelyezés a szállásadóknak mindössze 18%-nál áll fenn. A vendégfogadó telkén, de külön épületben (vendégházban, apartmanban) helyezik el a vendégeket a vendéglátók 28%-nál. A vendégfogadás a vendégfogadóval azonos településen, de külön telken történik a vendégfogadók 35%-nál. A vendégfogadók 21%-a (minden ötödik) pedig a lakásához képest más településen helyezi el a vendégeit. Mintegy két évtized alatt tehát a vendéghelyezés módja igen jelentős mértékben módosul, nő a fizikai távolság vendég és vendéglátó között magával a szálláselhelyezéssel is.¹⁵

4. ábra

A vendéghelyezés módja a falusi vendéglátásban, 2012 (n=200)

Forrás: saját szerkesztés.

A vendéghelyezésen túl az étkezés és annak körülményei szintén a falusi turizmus lényegét érintő kérdés. Egyrészt az étkezés, a helyi gasztronómia fontos vonzerő, másrészt

¹³ A 2007–2013-as EU-s programozási időszak utolsó éveiben ugyanakkor igen jelentős forráskifizetés történt, amely a szakértői vélemények szerint át fogja alakítani a falusi turizmus kínálati szerkezetét és panziószerű kapacitások, illetve falusi fizetővendéglátás felé tolja el a tevékenységeket. Nyilvános adatok hiányában ez a jelenség ma még nem mérhető.

¹⁴ Az ilyen esetekben vagy diákszállást, vagy panziós jellegű szolgáltatást nevezett a tulajdonos falusi turizmusnak. (Ezek nem kerültek be az adatbázisba).

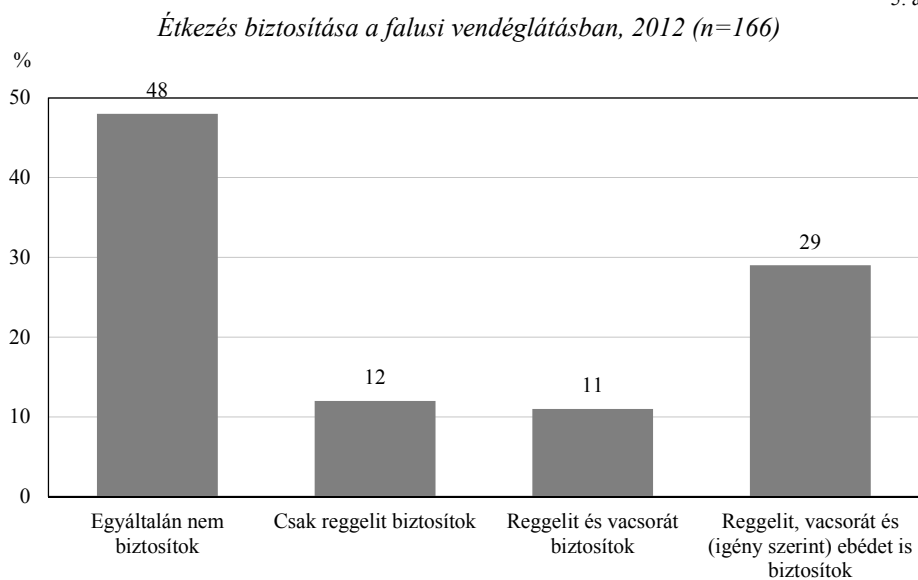
¹⁵ Amikor Magyarországon a falusi turizmus szabályozásában az egy fedél alatti szabályt bevezették és az „együtt lakás” nagy hangsúlyt kapott, az osztrákoknál abban az időszakban került többségbe a külön apartmanban történő vendéghelyezés.

pedig a vendégfogadók részére fontos bevételi forrás. Ennek pontos és megnyugtató megoldását a vendégfogadók szempontjából 25 év alatt nem sikerült elérni. Az étkezési szolgáltatással kapcsolatban a válaszolók közel fele 48% egyáltalán nem nyújt étkezést. 12% csak reggelit, 11% reggelit és vacsorát és csupán 29% biztosít reggelit, vacsorát és ebédet is (ha ez utóbbira igény van).

Összességében tehát minden második vendéglátó egyáltalán nem biztosít étkezést, és csak minden harmadik vendéglátó kész arra, hogy akár három étkezést is biztosítson a vendégeknek.

Külön kérdésre az étkeztetést nem biztosítók 44%-a azt válaszolja, hogy nincs ideje, 40%-a pedig nagy anyagi tehernek tartja a jogszabályi feltételek megteremtését. 7% szerint nem kifizetődő, 8 % pedig a hatóságok túlzott szigorától való félelem miatt nem vállalja az étkezés biztosítását.¹⁶

5. ábra

Forrás: saját szerkesztés.

A falusi vendéglátás háttere

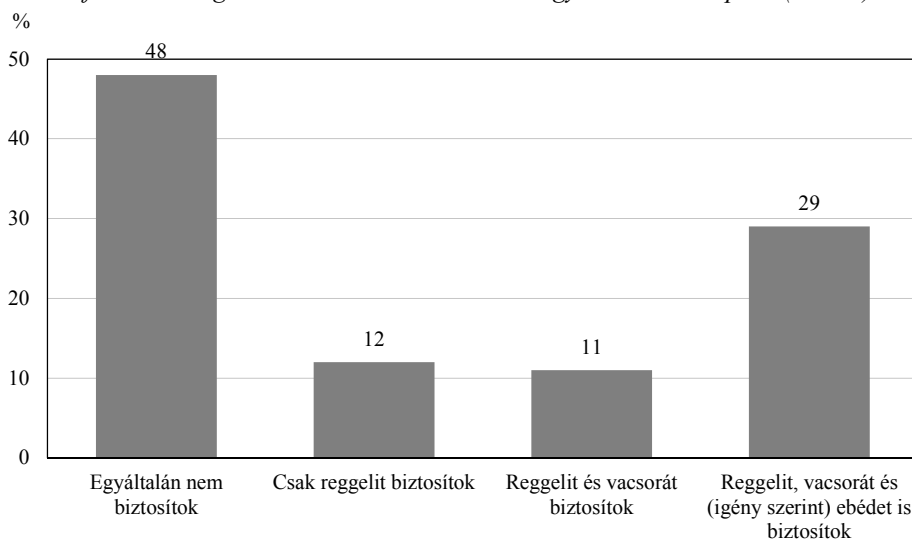
A hazai falusi vendéglátás egyik jellegzetessége, hogy minden ötödik vendéglátó család háttérében családi gazdaság van (21%). Ide sorolhatók még azok a falusi háztartások, élő falusi porták, ahol van valamilyen mezőgazdasági tevékenység, de nem családi gazdaság formájában, az ő részesedésük 28%. Viszont 31% azoknak a falusi háztartásoknak az aránya, ahol már nincs mezőgazdasági tevékenység, a háztartások 16%-ában pedig más jellegű tevékenység van a vendégfogadás háttérében és csak 4%-ban található kézműves te-

¹⁶ Ez utóbbi érték alacsonynak tűnik a vendéglátók szóbeli információihoz képest.

vékenység. Gyakorlatilag a falusi vendéglátók felének nincs köze mezőgazdasági termeléshez. Ez igen elgondolkasztató, sokféleképp értékelhető, és szerepet kell, hogy játsszon a tevékenység szabályozásában, de jelentősége van a vidéki népességmegtartó képesség szempontjából is.

6. ábra

A falusi vendéglátás háttérét adó háztartás vagy vállalkozás típusa (n=174)

Forrás: saját szerkesztés.

Jogi szempontból a falusi vendéglátók kétharmada a mintában adószámmal rendelkező magánszemély és mintegy egyharmada vállalkozás, illetve egyéni vállalkozó. Feltehető, különösen az utóbbi időben, hogy a magánszemélyek aránya csökken és az új belépők már valamilyen vállalkozás címkéje alatt fognak a vendéglátáshoz.

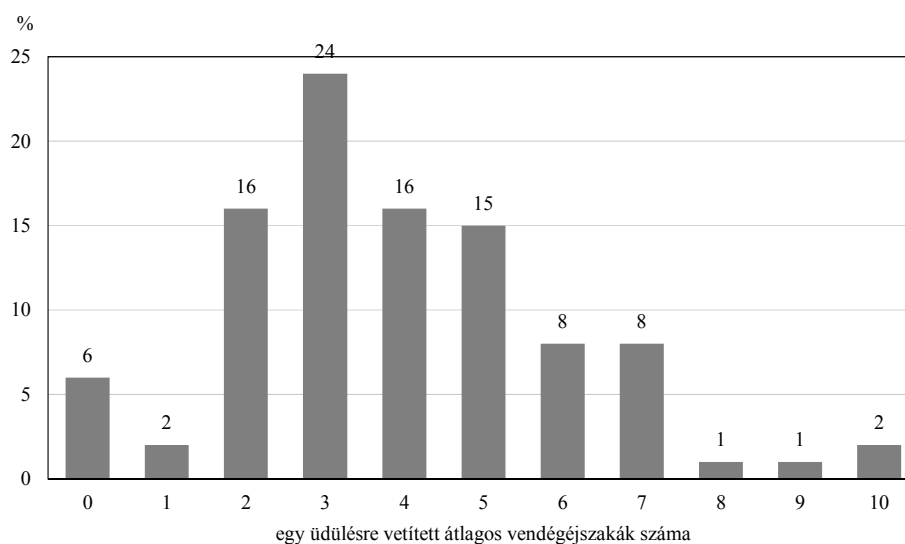
A vendéglátók fele (48%) főállás, egyharmada (28%) pedig nyugdíj mellett végzi a tevékenységet. Mindössze 13%-uk jelezte, hogy a vendégfogadás a főállása. A falusi turizmusban tehát csupán minden 7.-8. vendéglátó tud munkahelyet teremteni magának (vagy a bevételtől függetlenül nincs más kereső tevékenységre lehetősége), 5% pedig munkanélküliként végzi a tevékenységet.

Az üdülések időtartama

A falusi turizmus fő tevékenységére, a falun zajló üdülésre, vendégnapokra és vendégéjszakákra rákérdezve a vendéglátók mintegy 60–70%-tól kaptunk válaszokat. Az adatokból kiderül, hogy elmúltak már azok az idők, amikor a falusi szálláshelyekre 10 napra, két hétre is mentek üdülni vendégek. Felmérésünk szerint a főszezonban a vendégek közel egynegyede 3 vendégéjszakát tölt falusi szálláshelyen, 2, 4 vagy 5 vendégéjszakát pedig egyenként 16–17%. Az elő és utószezonban a látogatás zömében 2–3 vendégéjszakára szűkül.

7. ábra

Egy üdülésre vetített átlagos vendégéjszakák megoszlása főszezonban a falusi vendéglátásban

Forrás: saját szerkesztés.

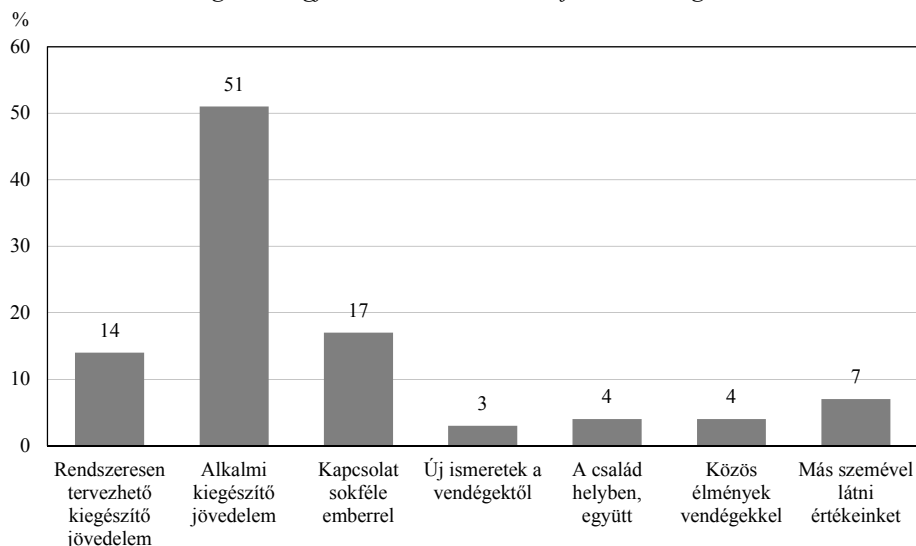
A falusi vendéglátás „hozadéka”

A másik lényegbevágó kérdés, hogy a falusi vendéglátásban nyújtott szolgáltatásoknak mi a hozadéka a vendégfogadók számára. Erre a kérdésre hét előre megadott válaszból hármat lehetett választani.

A falusi vendégfogadók több mint fele (51%) a vendéglátás legfontosabb hozadékának az „alkalmi kiegészítő jövedelmet” említette. Ezt követte a „kapcsolat a sokféle, hozzájuk érkező emberrel” (17%). A „rendszeresen tervezhető kiegészítő jövedelem” (14%) a 3. helyre szorult. A többi választási lehetőség – „új ismeretek a vendégektől”, „a család helyben együtt van”, „közös élmények a vendégekkel” és „más szemével látni a helyi értékeket” – 3–7% közötti értéket kapott.

A második választás során első helyre a „kapcsolat sokféle emberrel” (25%), a 3. választás során pedig 1. helyre a „más szemével látni értékeinket” c. állítás került. Tehát a falusi turizmus szolgáltatás a vendégfogadók felfogása szerint az alkalmi kiegészítő jövedelem mellett más értékhozó tevékenységet is jelent.

8. ábra

A vendéglátás legfontosabb hozadékai a falusi vendéglátók számára

Forrás: saját szerkesztés.

A falusi turizmus szolgáltatások minősége

A falusi vendégfogadásban működtetnek egy hivatalos minősítési rendszert, ami sok részletre kiterjed és pontrendszer alapján sorolja be az egyes vendégfogadót és napraforgóval jelöli a kapott minősítést. Ez a rendszer a falusi vendégfogadók részére drága és lassú, jórészt csak azok minősítetik magukat, akiket a pályázati támogatások erre köteleznek. A vendégfogadás és szolgáltatások minőségének megítélésére nem a hivatalos minősítést, hanem a vendégfogadók józan ítélőképességére, önismeretére és piaci tapasztalataikra alapozva egy önértékelést kértem tőlük. Öt kategóriát fogalmaztam meg és arra kértem a vendéglátókat, hogy ez alapján minősítsék saját szolgáltatásaikat.

A besorolás természetesen viszonylagos és szubjektív, az öt minőségi kategórián túl a vendégfogadók nem kaptak semmilyen tartalmi szempontot, azt rábízta a vendégfogadók értékítéletére. A válaszok normál eloszlást mutatnak: 3% vélte, hogy szerény, de még elfogadható minősége van a szolgáltatásainak, közepes minőségre értékelte a szolgáltatásait 11%, jó, megbízható minőséget nyilatkozott 57%, kitűnő minőséget jelölt 24% és extra különleges minőséget 6%.

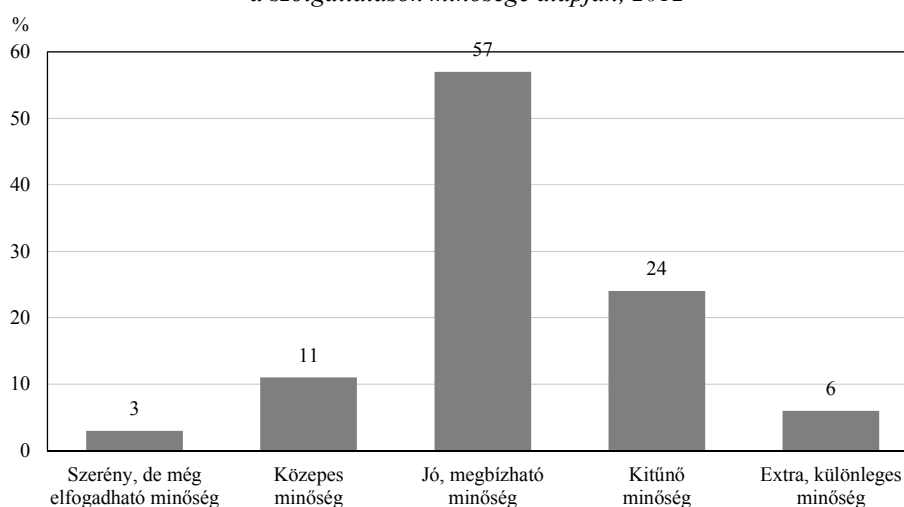
A vendégfogadás minőségéről keresztábrák segítségével tudunk mélyebb információt szerezni. A napi elfoglaltságok függvényében például azok, akinek a vendégfogadás a főállása, vagy gyeden, gyesen vannak vagy másként több időt tudnak erre a tevékenységre fordítani, azoknak több mint fele a kitűnő vagy extra minőségű szolgáltatást jelölt be a vendégfogadás minősítésére. Extra különleges minőséget csak két foglalkozási kategória, a főállású vendégfogadók és a főállás mellett vendégfogadással foglalkozók biztosítanak. Nyugdíj, gyés, gyed, munkanélküli, háztartásbeli nem került be ebbe a kategóriába.

A kitűnő minőség 84%-át pedig az első három kategória, a főállású vendéglátó, főállás melletti vendéglátó és a nyugdíjas kategória biztosítja.

A vendéghelyezés és a szolgáltatás minősége szempontjából további érdekes adatot lehet még említeni. Kitűnő minőséget legnagyobb arányban azok a vendégfogadók biztosítottak, akiknél a vendéglátás a vendégfogadóval egy településen, de nem azonos telken történik. (29%).

9. ábra

A falusi vendéglátók csoportosítása a vendéglátás és a szolgáltatások minősége alapján, 2012

Forrás: saját szerkesztés.

A vendéglátás minőségéről adott „önarcképet” mindenképpen célszerű továbbgondolni a jövőre vonatkozóan, tekintettel a turizmusban erősödő versenyre. Kérdés, hogy hosszú távon elég lesz-e a vendéglátók többsége által választott „jó, megbízható jó minőség” vagy annál magasabb, kitűnő vagy extra különleges minőséggel lehet majd eredményesen versenyezni?

A falusi vendéglátás kapcsolatrendszere

A falusi vendéglátók kapcsolatrendszerének vizsgálatához azokra a kapcsolatokra kérdeztem rá, amelyekről úgy gondoltam, hogy fontos lehet a szolgáltatás szempontjából. Többek között a település polgármesterével, önkormányzatával, a település valamint a megye más vendéglátóival és a megyei, illetve a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetséggel ápoltságokat kellett értékelni az iskolában szokásos ötös skálán. Ha nem volt kapcsolat, azt nullával kellett jelölni. A válaszok több szempontból figyelemre méltóak. Az egyik jelenség, hogy sokan nem válaszoltak a kérdésekre: 20–60% között mozog azok aránya, akik nem adtak választ, nem értékelték kapcsolataikat. Holott a falusi vendéglátás tipikusan olyan tevékenység, amelynek összefogáson, együttműködésen kell alapulnia. A másik,

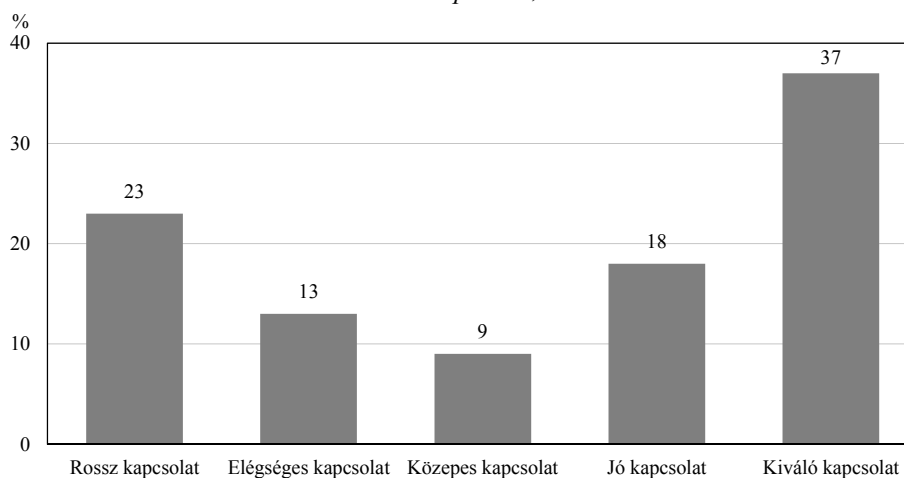
hogya a skála két szélső pontja – a rossz és a kiváló kapcsolatok – kapott magasabb értéket, tehát egy fordított Gauss-görbét kaptunk, esetleg valamelyik irányban torzulva. A közepes (normális) jellegű kapcsolatot jelölték a vendéglátók a legkisebb arányban. A kapcsolatok tehát olyan érdek- és érzelmi terekben jelennek meg, amelyeknek hatásuk lehet a tevékenység folytatására is.

Összességében a kapcsolatok értékeléséből az jött ki, hogy a legmagasabb átlagértéket 4,28-ot a megyei szövetségek kapták, viszonylag alacsony válaszadás mellett (86 válasz). Második helyre a település más vendéglátói kerültek 4,01-os értékkel (117 válasz), harmadik helyre helyi önkormányzat 3,95%-os értékkel (125 válasz), negyedik helyre a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége 3,77-os átlaggal (130 válasz), ötödik helyre a megye más vendéglátói kerültek 3,48-os átlaggal (141 válasz) és végül 6.helyet a település polgármesterei kapták 3,31-os átlaggal (120 válasz). Meglátásom szerint egyik félnek sem szerencsés, hogy a helyi polgármesterrel a falusi vendéglátók jelentős része nem ápol jó viszonyt. A jelenség mélyebb okait, összefüggéseit érdemes lenne felderíteni.

A polgármesterekkel, illetve a megyei szövetségekkel kialakított kapcsolat ábrái jól mutatják a viszonyrendszer alakulását. A polgármester esetében csak kicsivel magasabb a jó viszonyt ápolók aránya, mint a rossz viszonyban levők.

10. ábra

A falusi vendéglátók és a vendégfogadó település polgármestere közötti szakmai kapcsolat, 2012

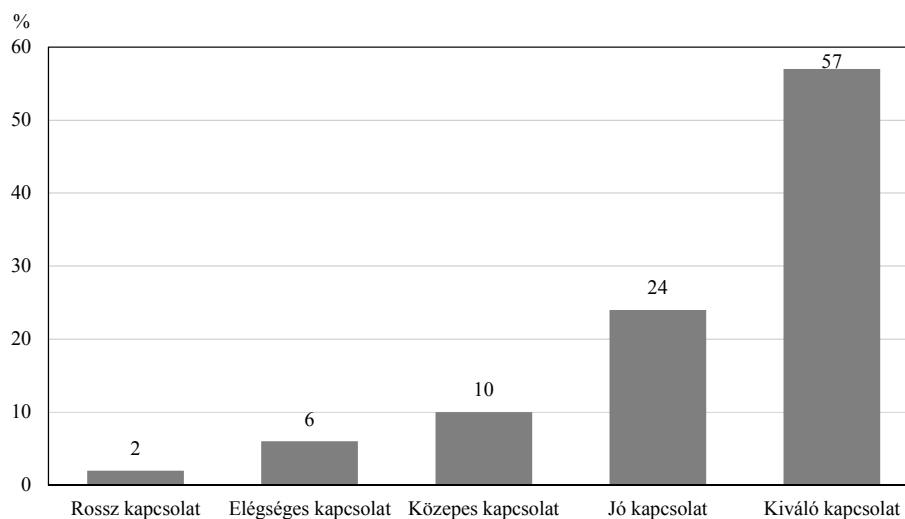

Forrás: saját szerkesztés.

A 11. ábra azt mutatja, hogy a megyei szövetségekkel elsősorban a jó viszony dominál.

11. ábra

A falusi vendégfogadók és a megyei Falusi Turizmus Szövetség közötti szakmai kapcsolat, 2012

Forrás: saját szerkesztés.

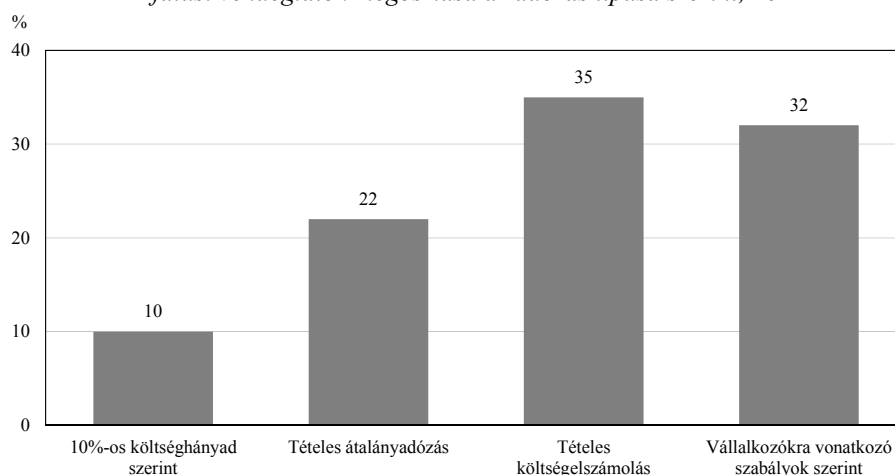
Biztosítás és adózás

A turizmusban, így a falusi, vidéki turizmusban is rendkívül fontos a biztosítás kérdése.¹⁷ Magyarországon ez a kérdés még kevésbe került a figyelem középpontjába. Balesetbiztosítással az adatbázisba került vendégfogadók mintegy fele rendelkezik.

11 esetben említettek balesetet, melyek közül 5 közepesen súlyos, 6 pedig enyhe sérülés volt, de minden ilyen esetet a vendégek rendezték el (a vendégfogadók szerint a balesetek a vendégek hibájából következtek be, figyelmetlenség, tiltott helyekre mentek stb.).

Adózás szempontjából a vendéglátók elsősorban a tételes költségelszámolást és a vállalkozókra vonatkozó adózási szabályokat választották.

¹⁷ Az USA-ban a gazdálkodók addig gondolkodni sem kezdenek agriturizmusról, amíg egy speciális biztosítási ügynök nem tart terepszemlét a farmon és nem tesz ajánlást szerződésre.

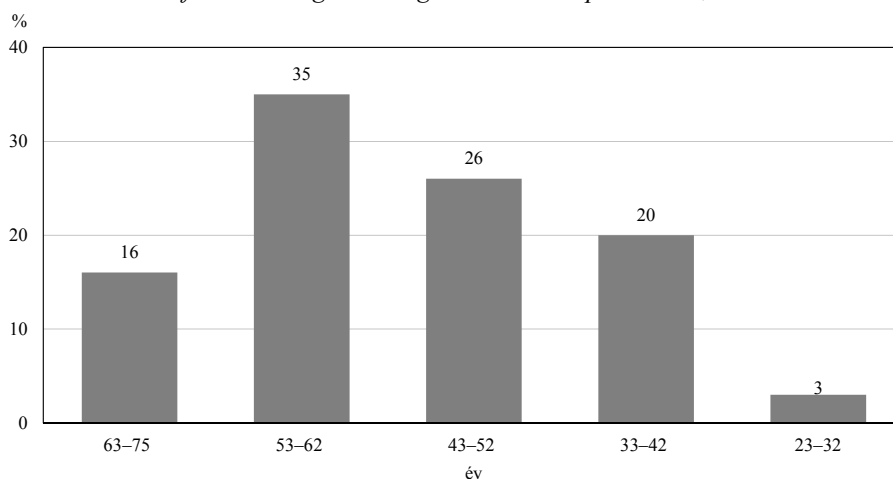
A falusi vendéglátók megoszlása az adózás típusa szerint, 2012

Forrás: saját szerkesztés.

2009-től a többnyire hátrányos helyzetű térségekben élő falusi vendéglátók már nem kapják meg azt az adókedvezményt, amivel korábban rendelkeztek. Ezzel és más intézkedésekkel a pozitív megkülönböztetés érzését sikerült kitörölni a vendéglátókból. Ezen túlmenően a falusi vendégfogadóktól beszedett adóbevétel becslésem szerint nem lehet arányban azzal az elmaradt bevétellel, amit a tevékenység felhagyása okozott, ami az intézkedések közvetlen következménye.

Korosztályok és generációváltás a falusi turizmusban

A minta vendégfogadóinak életkor szerinti megoszlása azt mutatja, hogy a kérdezés időpontjában 32 év alatti vendégfogadók aránya mindössze 3%, a korosztályi létra másik oldalán 63 év fölött pedig viszonylag magas, 16%-os a részvétel. A falusi vendégfogadás gerincét tehát főként a közép- és a nyugdíj előtt álló aktív korosztály alkotja. Ez mögött nyilván a tárgyi, anyagi feltételeken túl az a háziasszonyi tudás és gyakorlat játszik szerepet, amelyet huszoneves korban sokan még nem tudnak megszerezni. A nagyon fiatal korban történő falusi vendéglátó indulás tehát részben a kiegészítő jövedelem jelleg, másrészt a megfelelő tudástőkék – gasztronómiai, vendéglátási stb. – hiánya miatt kevésbé valószínűsíthető.

A falusi vendéglátók megoszlása korcsoportonként, 2012

Forrás: saját szerkesztés.

A falusi turizmusban zajló generációváltásra a gyakorlati, terepi tapasztalatokon túl az életkor és a falusi turizmusba belépés időpontja keresztábrájából következtethetünk. A rendszerváltás idején sok középkorú, negyvenes évei végén, ötvenes évei elején járó falusi asszony lépett be a falusi vendéglátásba, azon egyszerű okból, hogy elvesztette munkahelyét és a hiányzó jövedelmet pótolni kellett valamivel. 2012-ben az adatokból visszatekintve az a kép bontakozik ki, hogy az ezredforduló után az EU-s előcsatlakozást segítő vidékfejlesztési program (a Sapard), majd az EU csatlakozás adott nagyobb lendületet falusi turizmus szolgáltatások indítására. 2004-ig a fiatal korosztály minimális érdeklődést mutatott a lehetőség iránt. 2005-től viszont a legtöbb belépő elsősorban a 33–42 éves korosztály köréből jön.

A másik legjelentősebb belépő korosztályt az 53–62 évesek adják, különösen 2004-et követően. Mondhatjuk, hogy jórészt csendben lezajlott egy furcsa *generációváltás* a minta vendéglátói körében. E jelenség alatt azt értem, hogy a visszavonuló falusi vendéglátók helyett nem a családon belül teremődik meg az utánpótlás és a folytatás. Kilépnek azok, akik az 1980-as évek végén, 1990-es évek elején kezdték a falusi vendéglátást. Ugyanakkor új belépőként más családokból jelentek meg az új vendéglátók. Egyrészt egy fiatalabb korosztály, akik vállalkozóként már az új pályázati rendszerek forrásaira alapozva munkahelyet próbálnak teremteni maguknak. A másik csoport pedig azokból tevődik össze, akik pályájuk utolsó szakaszában egy újabb váltással már a nyugdíjas korra készülnek, de a turizmus révén továbbra is aktívak akarnak maradni és jövedelem kiegészítésre szert tenni.

2. táblázat

A falusi vendéglátók korcsoportjai és a vendéglátás megkezdésének időszaka

(fő)

A falusi vendéglátás megkezdése	Falusi vendéglátók korcsoportjai, év					Összesen
	63–75	53–62	43–52	33–42	23–32	
1985–1994	4	9	6	0	0	19
1995–1999	6	12	4	0	0	22
2000–2004	12	15	10	4	0	41
2005–2008	6	14	8	14	2	44
2009–2012	2	15	17	20	4	58
<i>Összesen</i>	<i>30</i>	<i>65</i>	<i>45</i>	<i>38</i>	<i>6</i>	<i>184</i>

Forrás: saját szerkesztés.

Tárgyalás

A fentiekben bemutatott néhány kérdés is érzékelteti, hogy a magyar falusi turizmus új helyzetbe került az utóbbi években. Ebben szerepet játszik a falusi–vidéki turizmus fogalom kitágulása, értelmezése, az adókedvezmény megszűnése, a drága és lassú minősítési rendszer, a vendégfogadók egy részének passzivitása. A turizmuson belül a többi kínálati forma versenye – különösen a divatos wellness és élményfürdők kínálata és akciói – szintén kihívás e különös vállalkozás számára. A fejlesztési források elérhetőségének szabályai inkább nagyobb létesítmények létrehozására ösztönöznek, és kevésbé arra a kisléptékű, családi környezetet biztosító vendéglátásra, amit a falusi turizmus ígér és nyújt.

Változnak a fogyasztói szokások és divatok is. A hazai középosztály lecsúszása a korábbi vendégkör elvékonyodását hozza. Új fogyasztói ízlések, preferenciák, divatok jelennek meg, amelyek már eltérnek a korábbi évtizedekben megszokott értékrendtől. Kulcsár Noémi (2013), aki a falusiturizmus-vendégek élményeire fókuszáló egyetlen kutatást végzett, azt állapítja meg a kínálattal kapcsolatban, hogy „A termék tradicionális, kulturális tartalma helyett a turisták érdeklődése annak természeti környezete iránt mutat növekedést, megváltoztatva ezzel a falusi turizmus értelmezését is, amely napjainkban egy újabb átalakuláson megy keresztül, és a nyugat-európai országok vidéki turizmus értelmezéséhez konvergál.” E változások zavarba ejtőek a vendégfogadók egy része számára, akik megszokták az ezredforduló körüli és utáni konjunktúrahelyzetet.

A falusi vendégfogadás tehát egyrészt piaci versenyhelyzetbe került, másrészt a kis kapacitással rendelkezők számára nehezebben elérhetőek a fejlesztési források.

Az elmúlt 25 év hazai falusi turizmus fejlődését végiggondolva azt állíthatjuk, hogy a magyar falusi turizmus sem a kínálat tartalmában, sem a szereplők karakterében nem tudott egyöntetű rendszert felállítani. Ausztriában és Németországban az *Urlaub am Bauernhof* (Üdülés a parasztdudvaron) a gazdálkodók kínálati formája. Angliában, a skandináv országokban vagy az Egyesült Államokban a *Farm tourism, agritourism*, vagy *Holiday on the Farm* (Üdülés a farmon) szintén a gazdálkodáshoz, foglalkozáshoz kötődik, oda más vidéki lakos, vállalkozás nem jöhet be. Idehaza a falusi (vidéki) turizmus alanyai nem egyenemű, hanem sokkal összetettebb kategóriát alkotnak. A vendéglátók, a sokféle érintett olyan *vegyes rendszert alkot*, amelynek szervezése, szabályozása, a prioritások meghatározása nem egyszerű feladat.

Az állami adminisztráció a falusi turizmus sajátosságait, vidéken játszott gazdasági és társadalmi tőkeképző szerepét nem felismerve vagy azzal nem törődve megszüntette a korábbi kedvezményeket, majd átgondolatlan merev szabályokkal megfelezte a falusi vendéglátók körét, akik feladták, vagy más címke alatt folytatják tovább a tevékenységet.

A falusi turizmus szociológiai karaktere a családhoz, háztartáshoz tartozás, ami azt is jelenti, hogy a generációk változása kihat erre a vállalkozási formára. Az elmúlt években a falusi turizmusban is megtörtént a generációváltás, és jelentős arányú fiatalabb korosztályhoz tartozó vendéglátó jelent meg a vendéglátók között. Az EU vidékfejlesztési rendszerének köszönhetően, az utóbbi hét évben több mint ezren jelentős fejlesztési támogatásban részesültek, hatásuk várhatóan a következő években jelenik majd meg a turizmus, falusi turizmus piacán.

A falusi vendéglátók saját környezetükben a kezdetektől fogva jelentős új iránti fogékonyságot, tanulási hajlamot és újjító szándékot mutattak. Az elmúlt évek említett változásai mostanság visszafogják a vendéglátók e kvalitásait. Pedig a vidék számára fontos lenne, hogy ez az újjító réteg a bürokratikus szabályok és a kemény, néha tisztességtelen piaci verseny miatt ne kerüljön még inkább kedvezőtlenebb helyzetbe. Eközben a vendéglátók többsége hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű vidéki térségekben él, ahol kevés más jövedelemszerzési lehetőség adódik.

Korábban Nyugat-Európában, a Közös Piac országaiban a gazdálkodók a közös agrárpolitika révén védeltséget, pozitív diszkriminációt élveztek, a politika hatásosan támogatta a turizmus fejlesztést, mint a mezőgazdaság több lábon állásának egyik formáját. Az EU-ban a vidékfejlesztés agrárpolitikához kapcsolása ezt még inkább erősítette. Magyarországon a pozitív diszkrimináció a falusi vendéglátás számára csak a kezdetekkor, időlegesen működött. Az a nagyszerű országos kezdeményezés és lelkesedés, ami a 90-es évek elején falusi turizmus alatt kibontakozott és több ezer vidéki családban mozgósította az emberi és kulturális tőkéket, példamutató és úttörő jellegű volt a helyi összefogásban, mára inkább csak nosztalgia. A felhalmozott eredmények, hálózatok, helyi összefogás, a kulturális és emberi tőke erősen erodálódott.

Következtetések és javaslatok

A falusi turizmus egy adott időszakban létrejött turizmus kínálat kis intenzitású vidéki vonzerőkre, helyi kulturális és természeti tőkére, és szabad családi kapacitásokra alapozva. A falusi turizmus sikeresen túlélt két nagy huszadik századi válságidőszakot, az 1930-as és az 1990-es éveket, a 2009-től kezdődő gazdasági válság és szabályozás azonban már megfelezte a falusi vendéglátók számát, és nehéz helyzetbe hozta a vendéglátással foglalkozókat. Vajon mit hozhat a jövő? Olyan hosszútávon megmaradó jelenséggel számolhatunk, amely még sok évtizedig – amíg lesz gazdálkodás, gazdálkodók, vidéki lakosság és vidéki életforma – életképes? Vagy a jelenleg érvényesülő folyamatok eltűntetik a kis falusi vendégfogadókat és csak a nagyoknak adnak esélyt?¹⁸

¹⁸ Görögországban az EU-csatlakozás után ilyen folyamat játszódott le. Lásd Janis Fotiadis (2009) doktori dolgozata: „The role of tourism in rural development through a comparative analysis of a Greek and a Hungarian rural tourism area”.

Vajon lesz-e elég figyelem arra, hogy a kisléptékű, családi körhöz tartozó vendéglátást fontos megtartani és támogatni és nem elég csak a tőkeerős vállalkozásokra építeni, a tőkekoncentrációt erősíteni? Vagy a tőkeerős vállalkozások elszívják majd a vendégeket ettől az üdülési formától, az adminisztráció pedig nem ismeri fel ennek veszélyeit? Mintha elindultunk volna egy ilyen irányba?

Netán az lehet az egyik jövőbeni foratókönyv, hogy műfalukból, vidéki panziókból lehet majd megtapasztalni a vidéki életformát, melyekben a falusiak nem házigazdaként és gazdaasszonyként, hanem nagyvállalkozások alkalmazottjaiként tudják kielégíteni a vendégek igényeit?

A falusi turizmus a generációváltás, a sok új szereplő, a bürokratikus szabályozás, a gazdasági válság és a turizmusban tapasztalható erős verseny miatt válságos időszakon megy keresztül. Hasonlóan az 1990-es évek indulásához, sok kérdést újra kell fogalmazni és egy jövőre mutató stratégiát kell készíteni.

1. A politika szintjén újra kell gondolni, hogy mi a szerepe a kisléptékű családi falusi vendéglátásnak és ehhez a léptékhez és formához kell szabályozási, támogatási rendszert igazítani. Felül kell vizsgálni a bürokratikus szabályokat, az adózást, támogatási rendszert, minősítést és a lehető legegyszerűbb módon kell őket megfogalmazni és kiadni.

2. Mivel kicserélődött a vendégvárók jelentős tömege, új közösségfejlesztő és együttműködési programokat kell indítani, erősíteni kell a helyi együttműködést, partnerséget.

3. Fel kell készíteni az új belépőket a vendéglátásra és a falusi turizmus mint közösségi termék jellemzőire és jellegzetességeire.

4. Felül kell vizsgálni a falusi turizmus szervezetek kapcsolatrendszerét. Fel kell tárni a problémákat, a gyenge kapcsolatháló okait és megoldásokat kell találni ezek javítására. A protokoll jellegű kapcsolatok helyett a munkakapcsolatokat kell erősíteni.

5. A Falusi Turizmus képviselőinek markánsabban kell megfogalmazni a vendéglátók érdekeit és a döntéshozók elé vinni.

6. Értékelni kell az eddigi országos marketing tevékenység eredményeit, a sikeres és kevésbé sikeres akciókat és új feladatokat kell meghatározni.

IRODALOM

- Csizmadia László (1993): Falusi turizmus-környezetbarát turizmus oktatási összefüggései In: Kovács Dezső (szerk.) *A falusi turizmus hagyományai* pp. 69–73. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- Csordás László (1998): *Falusi Turizmus* kézirat, pp. 283–329. HU95040101 Phare-program, Budapest.
- Dávid Lóránt–Tóth Géza–Kelemen Nóra–Kincses Áron (2007): A vidéki turizmus szerepe az Észak-Magyarországi Régióban *Gazdálkodás* 51 (4): 38–57.
- Fotiadis, J. (2009): *The role of tourism in rural development through a comparative analysis of a Greek and a Hungarian rural tourism area* PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Kenéz Gyözőné (1996): Falusi turizmus fejlesztés a 30-as években *A Falu* 4: 69–73.
- Kiss Kornélia (2001): Falusi Turizmus – eltérő értelmezések, eltérő piaci lehetőségek? *Turizmus Bulletin* 5 (1): 19–32.
- Kóródi Márta (2006): *A vidék és a vidéki turizmusfejlesztés összefüggései a magyarországi kistérségekben* PhD értekezés SZIE, Gödöllő.
- Kovács Dezső (1995): A falusi turizmus és fizetővendéglátás értelmezéséhez In: Kovács Teréz (szerk.) *A mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig* pp. 352–356. III. falukonferencia. MTA RKK, Pécs.
- Kovács Dezső (2003): Falusi és vidéki turizmus értelmezések a nemzetközi irodalomban In: Kovács Dezső (szerk.) *A falusi turizmus hagyományai* pp. 57–68., Mezőgazda Kiadó, Budapest.

- Kovács Dezső (2010): A vidék turizmusa In: Kovács Dezső–Kulcsár László: *Vidékfejlesztési ismeretek pp. 9-66p.* Kriterion Kiadó, Kolozsvár.
- Kulcsár László–Lakner Zoltán (1995): A falusi turizmus helyzete és fejlesztésének lehetőségei *Gazdálkodás* 29 (3): 54–61.
- Kulcsár Noémi (2013): A magyar falusi turizmus újabb átalakulása *A Falu* 28 (3): 5–18.
- Sági Ernő (1934): *A falusi vendéglátás mestersége* A Magyar Királyi Balatoni Intéző Bizottság kiadványa, Budapest.
- Szabó Géza (1992): A falusi turizmus, mint a vidéki kisvállalkozás-fejlesztés egyik lehetősége *Juss* 5 (4): 76–83.
- Szabó Géza (1996): Tematikus kínálatok a vidéki turizmus fejlesztésében In: Csapó Tamás–Szabó Géza *A falusi turizmus, mint a vidéki térségek megújításának egyik esélye* Falusi Turizmus Országos Szövetsége–MTA RKK, Szombathely.

Kulcsszavak: falusi turizmus, vidéki turizmus, generációváltás, kisléptékű tevékenység, különös vállalkozás, vidéki nők.

Resume

The main focus of the paper is on the new phenomena appeared during the past 5–7 years compared to the beginning of the nineties, the restart stage of rural tourism in Hungary. It calls the attention to the mixed character of rural tourism in Hungary, the family and household background of services and also the benefits of rural tourism for the hosts. The paper describes the strange generation change and analyses the reasons and circumstances of decline among rural hosts in the past 5–6 years and defines proposals for the future.